

Vabariigi Valitsuse korralduse „Taotluse esitamine Euroopa teadusuuringute infrastruktuuri konsortsiumi taristuga liitumiseks ja riigi liikmeõiguste teostaja määramine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu kohaselt osaleb Eesti Vabariik Euroopa Komisjonile taotluse esitamises, et 2000. aastal loodud *Generations and Gender Programme* (edaspidi GGP) taristut tunnustataks Euroopa teadusuuringute infrastruktuuri konsortsiumi (edaspidi ERIC) taristuna, ning astub ERICu taristu liikmeks.

Teadustaristu GGP peamine ülesanne on olnud ja on ka tulevikus pakkuda kvaliteetseid ja riikideülevalt võrreldavaid, läbilõikelisi ja longitudinaalseid andmeid, mis aitavad vastata rahvastiku- ja peredünaamikaga seotud olulistele teaduslikele ning ühiskondlikele väljakutsetele. Andmetaristut iseloomustab:

- 1) sisu ja andmekogumise meetodika rahvusvaheline võrreldavus;
- 2) paneeluuringu kombineerimine tagasisivaatavate eluloomoodulitega;
- 3) suuremahuline riigiesinduslik valim;
- 4) lai rahvusvaheline ja riigisisene kasutajaskond.

Usaldusväärsete andmete jagamisega toetab GGP tõenduspõhise poliitika kujundamist riiklikul, Euroopa ja rahvusvahelisel tasandil. GGP andmed aitavad mõista näiteks seda, mis mõjutab inimeste otsust lapsi saada või kuidas paarid jagavad omavahel koduseid kohustusi. Tulemusi kasutatakse poliitikakujundajatele soovitude andmiseks, näiteks laste kasvatamise toetamiseks, töö- ja pereelu tasakaalu soodustamiseks või soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks.

Tänaseks on GGPga kogutud andmeid 25 riigis enam kui 200 000 inimese kohta, kellega Eesti saab oma andmeid võrrelda. GGP täidab oma peamist ülesannet mitteäriilisel alusel.

Tallinna Ülikool (edaspidi TLÜ) on taristu algusest saadik osalenud uuringulainetes. Sotsiaalministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium (taristu hõlmamisega Eesti teadustaristu teekaardi objektide hulka) on TLÜd rahaliselt toetanud. ERICu staatus, mille taotlemist taristus keskselt ette valmistatakse, eeldab osalevate riikide valitsuste ametlikku pühendumist taristule.

Eelnõu kohaselt määratakse loodava GGP-ERICu Eesti Vabariigi liikmeõiguste teostajaks Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeerium vajab ka tulevikus taristu kogutavaid kvaliteetseid andmeid sündimus- ja perepoliitika teadmispõhiseks kujundamiseks.

Eelnõu on kooskõlas Eesti ja Euroopa Liidu õigusega. ERICu staatuse omandamine ei too kaasa isikuandmete täiendavat töötlemist võrreldes TLÜ senise osalemisega taristu töös.

Liitumine GGP-ERICuga toob Sotsiaalministeeriumile taristu liikmeks olemise maksu tasumise kohustuse, millega ministeerium on oma eelarves arvestanud.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Korralduse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi teadusnõunik Marion Pajumets (marion.pajumets@sm.ee). Eelnõu juriidilise analüüsi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Kaidi Meristo (kaidi.meristo@sm.ee).

Eelnõu on keeleteimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (virge.tammaru@fin.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu eesmärk on tagada Eesti riigile jätkusuutlik juurdepääs rahvusvaheliselt võrreldavatele, kvaliteetsetele rahvastiku- ja peredünaamika andmetele, osalemine nende andmete kujundamise ning tugevdada nende andmete kasutamist teadustöös ja tõenduspõhises poliitikakujundamises.

Eesmärgi saavutamiseks osaleb Eesti Vabariik Euroopa Komisjonile taotluse esitamises, et 2000. aastal loodud GGP taristut tunnustataks ERICu taristuna. ERICu staatus parandaks Eestile ja Euroopale teadustöök ja poliitikakujundamiseks olulisi läbilõikelisi ja longitudinaalseid andmeid koguva ning neid tasuta levitava teadustaristu püsimise ja arendamise võimalusi turbulentses keskkonnas.

GGP on rahvusvaheline teadustaristu, mille raames kogutakse standardiseeritud meetodika alusel rahvastiku ja peredünaamika kohta andmeid, mis on riikide vahel võrreldavad. GGP töö kvaliteeti tõestab asjaolu, et taristu on kantud Euroopa strateegiliste teadustaristute ESFRI teekaardile. Eesti osalemine selles taristus võimaldab võrrelda Eesti rahvastiku- ja pereprotsesse varasemate kümnenditega ja teiste riikidega ning kasutada saadud teadmused riikliku poliitika kujundamisel.

Eestis teeb uuringut TLÜ demograafide uurimisrühm, mida juhib rahvastikuteaduse professor Allan Puur. GGP on Eestis tuntud Eesti pere- ja sündimusuuringuna (edaspidi EPSU). GGP/EPSU on ka Eesti teadustaristu teekaardi taristu¹. Selle arendamisel on TLÜ partneriteks Tartu Ülikool (empiirilise sotsioloogia professor Kairi Kasearu) ja Sotsiaalministeerium.

Vastavalt GGP-ERICu statuudi artikli 6 punktile 2 võimaldatakse kogutud andmetele juurdepääsu registreeritud kasutajatele, kes on kontrollitud juurdepääsu menetluse käigus nõustunud kasutustingimustega.

Korralduse punktiga 1 nähakse ette Eesti osalemine Euroopa Komisjonile esitatavas taotluses, millega taotletakse GGP teadustaristu tunnustamist ERICuna. Taotluse esitab Euroopa Komisjonile Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI), kes koordineerib GGP-ERICu loomise ettevalmistamist. Eesti osalemine taotluse esitamisel on eelduseks liikmeks saamisele pärast GGP-ERICu asutamist.

Korralduse punktiga 2 tehakse Sotsiaalministeeriumile ülesandeks korraldada Eesti liitumine GGP-ERICuga. Liitumine eeldab riigi valmisolekut täita taristu liikmesusest tulenevaid kohustusi, sealhulgas osaleda taristu juhtimises ja tasuda liikmemaksu.

Korralduse punktiga 3 määratakse Sotsiaalministeerium Eesti riigi liikmeõiguste teostajaks GGP-ERICus. Liikmeõiguste teostajana tagab ministeerium Eesti esindamise taristu juhtorganites, sealhulgas peaassamblees, ja liikmesusest tulenevate kohustuste täitmise. Vastavalt GGP-ERICu statuudi artikli 16 lõikele 2 hõlmab see muu hulgas liikmemaksu tasumist, riikliku kontaktpunkti (*National Node*) määramist ja Eesti seisukohtade kujundamist taristu juhtimisel.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas nõukogu määruse (EÜ) nr 723/2009 Euroopa teadusuuringute infrastruktuuri konsortsiumi (ERIC) käsitleva ühenduse õigusliku raamistiku kohta (ELT L 206,

¹ Eesti teadussüsteemis on teadustaristu riigipoolne keskne strateegilise planeerimise vahend Eesti teadustaristu teekaart (vt ka: <https://www.hm.ee/korgharidus-ja-teadus/teadus-ja-arendustegevus/teadustaristu>).

08.08.2009, lk 1–8) artikli 5 lõikega 1. Selle kohaselt esitavad ERICu asutamist taotlevad riigid komisjonile taotluse. Taotlus esitatakse kirjalikult ühes liidu institutsioonide ametlikest keeltest ja see sisaldab järgmisi osasid: a) komisjonile adresseeritud taotlus ERICu asutamiseks; b) ERICu põhikirja kavand; c) asutatava ja ERICu juhitava teadusuuringute infrastruktuuri tehniline ja teaduslik kirjeldus; d) vastuvõtva liikmesriigi avaldus, milles ta tunnustab ERICu rahvusvahelise organina direktiivi 2006/112/EÜ artikli 143 punkti g ja artikli 151 lõike 1 punkti b tähenduses ja rahvusvahelise organisatsioonina direktiivi 92/12/EMÜ artikli 23 lõike 1 teise taande tähenduses alates selle asutamisest saadik. Kõnealustes sätetes esitatud erandite piirangud ja tingimused kehtestatakse ERICu liikmete vahel sõlmitava kokkuleppega.

4. Korralduse mõjud

Korralduse mõju on teadustaristu toimepidevuse parandamine sellele ERICu staatuse omandamise toetamise näol, samuti Eesti ning TLÜ ja Tartu Ülikooli uurimisrühmade jaoks.

Eelnõu ei too kaasa olulist mõju isikuandmete töötlemisel.

ERICu staatuse omandamine ei too kaasa isikuandmete täiendavat töötlemist võrreldes TLÜ senise osalemisega taristu töös. Seni on TLÜ demograafia uurimisrühm saanud EPSU tegemiseks loa Tallinna Ülikooli eetikakomiteelt. EPSU vastuseid töödeldakse anonüümse numbrikoodi abil, millest pole võimalik tuletada vastaja nime, aadressi ega muid isiku otsest tuvastamist võimaldavaid andmeid. Küsitluse korraldamiseks vajalikud kontaktandmed (vastajate nimed, e-posti aadressid, telefoninumbriid jmt) hoitakse rangelt eraldi uuringu käigus saadud vastustest, rakendades kõiki andmekaitsereegleid. Anonümiseeritud andmeid säilitab püsivalt rahvusvahelise GGP programmi keskteenistus (NIDI). Andmed tehakse kasutajatele kättesaadavaks andmekasutuse eesmärgi kirjeldavate taotluste alusel. Uuringu tulemused avaldatakse üldistatult rahvastikurühmade, mitte üksikute vastajate kohta. EPSU korraldajad ei edasta vastajate isikuandmeid kolmandatele osapooltele. Vastajatel on õigus enda kohta käivate andmetega tutvuda, neid parandada ja kustutada, piirata oma andmete töötlemist või see vaidlustada. GGP-ERICu uuringulainete korraldamiseks taotletakse luba või load Andmekaitse Inspeksioonilt ja/või eetikakomiteelt vastavalt kehtivale seadusele.

5. Korralduse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja korralduse rakendamise eeldatavad tulud

Eesti teadustaristu teekaardi objektina rahastavad EPSU tööd Haridus- ja Teadusministeerium ning TLÜ ja Tartu Ülikool, kes katavad omaosaluse kulud (30%).

Sotsiaalministeeriumil tuleb kanda GGP-ERICu teadustaristu iga-aastane liikmemaksu kulu perioodil 2027–2031 kokku 163 387 eurot. See jaotub aastate peale järgmiselt:

2027 – 31 396 eurot;

2028 – 32 024 eurot;

2029 – 32 665 eurot;

2030 – 33 318 eurot;

2031 – 33 984 eurot.

Liikmemaksu kulu kaetakse Sotsiaalministeeriumi teadus- ja arendustegevuse eelarvest.

Vastavalt GGP-ERICu statuudi artikli 15 punktile 2 on liikmel võimalik pärast GGP-ERICu asutamisest viie aasta möödumist astuda organisatsioonist välja majandusaasta lõpu seisuga, tingimusel et sellekohane taotlus on esitatud vähemalt 12 kuud enne väljaastumise jõustumist.

Korralduse jõustumine

Korraldus jõustub üldises korras.

6. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu koostamisel on konsulteeritud TLÜga kui taristu töö Eesti-poolse juhtpartneriga.

Eelnõu on esitatud eelnõude infosüsteemi kaudu kooskõlastamiseks Riigikantseleile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Rahandusministeeriumile ja Justiits- ja Digiministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks TLÜ-le ja Eesti Teadusagentuurile.